

Олена Володимирівна Мартинюк,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практики іноземної мови та методики викладання Хмельницького національного університету

ДОСВІД РОЗРОБКИ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У статті обґрунтовано важливість досвіду розробки освітніх програм провідними університетами Великої Британії для вищих навчальних закладів України, проаналізовано вимоги та рекомендації Агенції із забезпечення якості вищої освіти у Великій Британії до освітніх програм, визначено основні етапи розробки освітніх програм, схарактеризовано зміст та структуру специфікацій освітніх програм, розглянуто структуру освітніх програм підготовки бакалаврів з політики та міжнародних відносин та магістрів з міжнародних відносин Кентського університету у Кентербері.

Ключові слова: освітня програма, кваліфікаційний рівень, дескриптор кваліфікацій, предметна галузь, специфікація програми, бакалавр, магістр.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інтеграція України до європейського освітнього простору, зростання вимог до якості освітніх послуг, необхідність взаємовизнання дипломів фахівців на загальноєвропейському рівні, забезпечення мобільності студентів та професорсько-викладацького складу актуалізують потребу пошуку нових підходів до розробки змісту освітніх програм підготовки фахівців. У цьому контексті досвід їх розробки провідними університетами Великої Британії може стати корисним для вищих навчальних закладів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. У ході наукового пошуку розглянуто матеріали наукових праць Ю. Рашкевича [1] (компетентнісний підхід у побудові освітніх програм), Ж. Таланової [2] (підходи до розроблення галузевих рамок кваліфікацій в Європейському просторі вищої освіти), С. Джексона [3] (кваліфікації вищої освіти Великої Британії). Для об'єктивного аналізу досвіду розробки освітніх програм у вищій

школі Великої Британії ми звернулися до нормативно-методичних документів Агенції із забезпечення якості вищої освіти у Великій Британії [4], Рамки кваліфікацій вищої освіти, дескрипторів кваліфікацій, стандартизованих описів предметних галузей вищої освіти, Служби з організації вступної кампанії до університетів та коледжів, Єдиного класифікатора освітніх галузей, досвіду Кембриджського [5], Оксфордського [6] та Кентського університету у Кентербері [7].

Метою статті є аналіз досвіду розробки освітніх програм гуманітарного спрямування кількох провідних вищих навчальних закладів Великої Британії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агенція із забезпечення якості вищої освіти у Великій Британії висуває ряд вимог, які мають бути враховані під час розробки змісту та структури освітньої програми [4]. Відповідно до цих вимог освітня програма має:

1. Передбачати присвоєння кваліфікаційного рівня, який би відповідав Рамці кваліфікацій вищої освіти Великої Британії (Framework for Higher Education Qualification) (таблиця) [3].

Таблиця 1 – Кваліфікації у вищій школі Великої Британії

Типові кваліфікації на кожному з рівнів FHEQ	Рівень FHEQ	Цикл FQ-EHEA
Ступені доктора (філософії, освіти, ділового адміністрування, клінічної психології та ін.)	8	Третій цикл (завершений)
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ступені магістра (філософії, літератури, гуманітарних наук, прикладних наук, у галузі досліджень та ін.) ➤ Інтегровані ступені магістра (інженерії, хімії, фізики, фармацевтики та ін.) 	7	Другий цикл (завершений)
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Дипломи про післядипломну освіту ➤ Сертифікат про післядипломну педагогічну освіту ➤ Сертифікати про післядипломну освіту 		–
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ступені бакалавра з відзнакою ➤ Ступені бакалавра 	6	Перший цикл (завершений)
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Професійний вищий сертифікат про педагогічну освіту, що дає право продовжити навчання в магістратурі ➤ Вищі дипломи та сертифікати, що дають право продовжити навчання в магістратурі 		–
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Базові ступені ➤ Дипломи про вищу освіту ➤ Національні дипломи про вищу освіту 	5	Короткий цикл (у межах або пов'язаний з першим)
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Національні сертифікати про вищу освіту ➤ Сертифікати про вищу освіту 	4	–

Таблиця ілюструє відповідність рівнів кваліфікацій, що зазначені у Рамці кваліфікацій вищої освіти Великої Британії, та циклів Рамки кваліфікацій Європейського простору.

Ступінь у Великій Британії може присуджуватися лише спеціально уповноваженим органом (як правило, це університет). Він і несе загальну відповідальність за стандарт і якість кваліфікації. Це відбувається і у випадках, коли все або частина навчання здійснюється на базі окремого коледжу або організації. Ця ж вимога діє і для таких кваліфікацій вищої освіти, як диплом і сертифікат про післядипломну освіту (Postgraduate Diploma / Certificate) (рівень 7 у таблиці) та вищий диплом і вищий сертифікат, що дають право продовжувати навчання з метою отримання ступеня магістра (Graduate Diploma / Certificate) (рівень 6 у таблиці).

Базові ступені (рівень 5 у таблиці) поєднують академічне навчання з практичним навчанням на робочому місці. Вони з'явилися як результат розробки та надання професійних кваліфікацій у вищій освіті і мають на меті розвинути у слухачів актуальні для їхньої професійної діяльності навички та знання, які відповідають потребам як самих працівників, так і роботодавців.

Диплом про вищу освіту (рівень 5 у таблиці) – дворічна програма навчання, що при успішному завершенні дозволяє вступити на третій курс програми бакалаврату. Тобто такий диплом позначає дві третини бакалаврату. Це може бути академічна програма, але вона здебільшого пов'язана з певною професією, наприклад, з доглядом за хворими чи соціальною роботою.

Сертифікат про вищу освіту (рівень 4 у таблиці) орієнтується безпосередньо на певну професію або на академічне навчання. Він є еквівалентом першого року навчання за програмою Honours Degree і може бути використаний для зміни спеціалізації освіти, продовження кар'єрної освіти, або ж як основа для подальшого навчання.

2. Другою вимогою до освітніх програм є забезпечення відповідності результатів навчання дескриптору зазначеного кваліфікаційного рівня. Кожний кваліфікаційний рівень позначає конкретний рівень інтелектуальних досягнень

та описується відповідним дескриптором. Існують дескриптори кваліфікацій для сертифіката про вищу освіту, базового ступеня, ступеня бакалавра з відзнакою, ступенів магістра та доктора. Дескриптори кваліфікацій є невід'ємною частиною результатоорієнтованого підходу до присудження кваліфікацій, оскільки вони узагальнено описують результати навчання, характеристики та якості, що мають бути досягнуті на відповідному рівні, з точки зору знань, розуміння і практичних вмінь.

3. Зміст, структура освітньої програми та система оцінювання навчальних досягнень мають забезпечувати студентам можливість продемонструвати, наскільки вони досягли програмних результатів навчання.

4. Під час розробки освітньої програми мають бути враховані стандартизовані описи предметних галузей (subject benchmark statements) та вимоги професійних, статутних та регулятивних органів (Professional, Statutory and Regulatory Bodies), де це можливо.

Стандартизовані описи предметних галузей слугують для академічної спільноти засобом опису суті та характеристик навчальних програм з конкретного предмету або предметної галузі. Вони також представляють загальні очікування щодо стандартів для присудження кваліфікацій на конкретному рівні з точки зору якостей і вмінь, якими повинні володіти особи, що здобули відповідні кваліфікації.

Для ступеня бакалавра з відзнакою на сьогодні існують стандартизовані описи 61 предметної галузі (напр. Бухгалтерський облік, лінгвістика, науки про землю та навколишнє середовище тощо). Для ступеня магістра – 15 предметних галузей. Для кваліфікацій у галузі охорони здоров'я – 18 предметних галузей, для професійних кваліфікацій у Шотландії – 6 предметних галузей.

Професійні, статутні та регулятивні органи – це об'єднання професійних організацій, організацій роботодавців, регулятивних та статутних органів, які виконують регулятивну функцію у вищій освіті, відстоюють інтереси фахівців відповідних професій, акредитують навчальні курси на їх відповідність професійним стандартам тощо.

5. Відповідати вимогам до організації навчального процесу у вищому навчальному закладі, в якому діє ця освітня програма.

6. Можливі зміни у навчальному процесі, мають бути затверджені належним чином уповноваженим структурним підрозділом ВНЗ, і відображені в описі освітньої програми.

Розробка змісту освітніх програм входить до повноважень факультетів та університетів і є довготривалим поетапним процесом, відповідальність за організацію якого покладається на керівництво факультету та координаторів програм.

Етап підготовки починається з *грунтового дослідження потреб ринку праці*. Кваліфікація випускників повинна максимально забезпечувати виконання їх професійних функцій. Зміст програм має враховувати тенденції розвитку тих чи інших галузей економічної діяльності.

Наступним кроком є *визначення потреб вступників*. Програма має забезпечувати взаємозв'язок її освітніх цілей та індивідуальних уподобань студентів щодо організації навчального процесу, добору навчального матеріалу, методів навчання тощо. Досягнення позитивних результатів зумовлюється урахуванням попереднього досвіду інших навчальних закладів, проведенням опитувань та анкетувань серед вступників, профорієнтаційними заходами.

На етапі *розробки змісту* програми відбувається формулювання її цілей, визначення комплексу професійних компетенцій, які необхідно розвивати у процесі навчання, формулювання очікуваних результатів навчання та розробка критеріїв оцінювання навчальних досягнень студентів.

Наступним кроком є *підготовка науково-методичних матеріалів*. Для досягнення визначеної мети вони повинні враховувати теоретичні та практичні аспекти підготовки. Передбачають періодичне оновлення завдань, науково-методичної та матеріально-технічної бази.

Далі доцільним є *обґрунтування методів викладання дисциплін*, які б сприяли досягненню освітніх цілей, і *формування професорсько-викладацького штату*.

Завершальний етап розробки змісту програми відводиться на *планування занять*. Як показує практика, конструктивним вважається таке планування, яке враховує мету та завдання заняття; цільову аудиторію; попередню підготовку студентів; методи викладання, використання додаткового матеріалу, мультимедійних засобів навчання; послідовність та час виконання завдань; критерії оцінювання роботи студентів.

За вимогами Агенції із забезпечення якості вищої освіти описи освітніх програм, які називаються *«специфікації програм»*, є доступними широкому загалу і розміщуються на сайтах університетів. Специфікація освітньої програми містить розділи з обов'язковою та рекомендованою інформацією [5, 6].

Обов'язкова інформація включає:

1. Титул програми. У титулі зазначаються назви закладу, що присвоює кваліфікацію та вищого навчального закладу, що проводить навчання за освітньою програмою; інформація про акредитацію програми; назва кваліфікації; назва програми; код ВНЗ за даними Служби з організації вступної кампанії до університетів та коледжів (The Universities and Colleges Admissions Service) (лише для бакалаврських програм); код програми за Єдиним класифікатором освітніх галузей (Joint Academic Coding System); стандарт предметної галузі (якщо є); рівень програми за Рамкою кваліфікацій вищої освіти та дата розробки і останнього коригування освітньої програми.

У багатьох програмах також подається коротка інформація про факультет чи кафедру, яка здійснює підготовку за цією програмою.

2. Цілі освітньої програми.

3. Програмні результати навчання, що включають:

- ✓ знання та розуміння (основних положень);
- ✓ уміння та навички, що в свою чергу діляться на:

інтелектуальні (intellectual skills) (уміння аналізувати, синтезувати, оцінювати, вирішувати проблеми);

практичні (practical skills) (уміння виконувати практичні професійні завдання, використовувати комп'ютери та інше обладнання, використовувати бібліографічні дані, вивчати іноземну мову тощо);

універсальні (transferable skills) (комунікативні уміння, уміння працювати у команді та індивідуально, планувати та розподіляти час, вчитись самому та навчати когось).

4. Структуру програми (основні етапи навчання та дисципліни, які вивчаються на кожному з них).

5. Форми організації та методи навчання (лекції, семінари, практичні заняття, консультації, екскурсії на виробництво, навчання поза стінами ВНЗ, у цьому випадку зазначається місце, час та види діяльності тощо).

6. Методи оцінювання (мають співвідноситися з результатами та формами організації навчання). Наприклад практичні уміння проводити лабораторний експеримент, які здобувають на практичних заняттях, оцінюються на основі опису проведеного експерименту. Знання матеріалу, що викладається на лекціях оцінюються письмовою контрольною роботою.

До рекомендованої інформації належать:

1. Вимоги до вступу та продовження навчання. Якщо навчальний курс складається з кількох частин, сюди вносять інформацію про контрольні точки, які потрібно успішно пройти, щоб перейти до вивчення наступної частини курсу. Наприклад, у Кембриджському університеті для отримання ступеня бакалавра з відзнакою студенти складають спеціальні іспити (Triposes).

2. Механізм підтримки студентів та матеріально-технічне забезпечення навчального процесу.

3. Працевлаштування випускників та кар'єрні можливості. Окрім інформації про сфери діяльності випускників та посади, які вони можуть займати, сюди вносять інформацію про співпрацю ВНЗ та потенційних

роботодавців, які беруть участь у розробці освітніх програм. Таким чином, стає очевидно, що отримана кваліфікація задовольнятиме вимоги роботодавців.

Служба з питань працевлаштування, що функціонує при університеті, підтримує контакти з працедавцями та призначає кар'єрного консультанта для кожного факультету та кафедри.

4. Механізм забезпечення якості викладання.

5. Індикатори якості освітньої програми за критеріями Агенції із забезпечення якості вищої освіти та Рамки якості досліджень у ВНЗ (Research Excellence Framework). Сюди вносять також відзнаки, які програма отримала від акредитаційних установ. Освітні програми можуть коригуватися протягом навчального року, усі зміни мають бути затверджені на рівні кафедри та факультету.

Доцільно, на нашу думку, було б детальніше зупинитися на самій структурі освітньої програми. У ході дослідження ми проаналізували програми Кембриджського, Оксфордського та Кентського університету у Кентербері. Розглянемо програми підготовки *бакалаврів з політики та міжнародних відносин* та *магістрів з міжнародних відносин* Кентського університету [7].

Отже, освітня програма підготовки *бакалаврів* передбачає навчання на денній та заочній основі. Студенти денної форми навчання опановують програму за три роки, студенти заочної форми навчання – за 6 років. Навчальний процес відбувається у три етапи. Кожен з етапів охоплює 120 кредитів. Один кредит відповідає 10 годинам навчального часу, що включає у себе усі практичні заняття, самостійну та дослідну роботу. Студенти повинні виконати навчальні вимоги для переходу на наступний етап. Для студентів денної форми навчання кожен етап триває один академічний рік, навчальне навантаження становить 1200 годин. За перший рік навчання на денній формі необхідно опанувати чотири обов'язкових модулі по 15 кредитів («Вступ до міжнародної політики», «Вступ до основ політичного мислення», «Вступ до політології», «Вступ до порівняльної політики»), мінімум 2 рекомендованих модулі для отримання 30 кредитів («Британський уряд та політика»,

«Міжнародна історія та міжнародні відносини», «Політика та популярна культура сучасної Японії», «Вступ до аналізу конфліктів та вирішення проблем»), а також 2 модулі з соціологічних або гуманітарних наук.

На другий рік навчання передбачено 45 кредитів з обов'язкових модулів («Міжнародна організація: система ООН», «Політичні дослідження та аналіз», «Ключові дебати у порівняльній політиці») та 75 кредитів із запропонованих факультетом вибіркового модулів. На другому та третьому етапах навчання можна обрати 60 кредитів з пропозицій інших факультетів (по 30 кредитів на рік навчання).

На третьому році навчання потрібно опанувати обов'язковий модуль «Сучасна класика порівняльної політики» (15), решта модулів є вибілковими з галузі політики та міжнародних відносин (75 кредитів). 30 кредитів відводиться на написання бакалаврської дисертації.

Модулі мають три рівні, а саме: рівень сертифіката (Certificate), середній рівень (Intermediate) та рівень відзнаки (Honours). Для того, щоб здобути ступінь бакалавра з відзнакою, студенти повинні набрати 360 кредитів, з яких приблизно 210 з середнього рівня та 90 з рівня відзнаки. 30 кредитів відводиться на написання дисертації.

Освітня програма підготовки *магістрів з міжнародних відносин* у Кентському університеті надає змогу отримати диплом (Postgraduate Diploma), сертифікат про післядипломну освіту (Postgraduate Certificate) або здобути ступінь магістра.

Для отримання *диплому* необхідно набрати 120 кредитів, вивчаючи запропоновані дисципліни. Якщо студенти додатково набирають ще 60 кредитів, вони отримують *сертифікат про післядипломну освіту* у галузі міжнародних відносин. Для здобуття ступеня магістра з міжнародних відносин студенти мають набрати 180 кредитів з дисциплін і написати магістерську дисертацію, обсягом у 60 кредитів (разом 240 кредитів).

На перший рік навчання (120 кредитів) пропонується один обов'язковий модуль з «Теорії міжнародних відносин» (20 кредитів), решта модулів –

вибіркові. За другий рік магістранти вивчають 3 вибіркові модулі (60 кредитів), ще 60 кредитів відводиться на магістерську дисертацію. Таким чином, магістерська освітня програма завдяки значній кількості вибірових дисциплін є гнучкою і максимально задовольняє потреби майбутніх фахівців у професійно спрямованих дисциплінах.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Ступінь у Великій Британії може присуджуватися лише спеціально уповноваженим органом з присвоєння ступенів (як правило, це університет), який несе загальну відповідальність за стандарт і якість кваліфікації. Освітні програми розробляються відповідно до вимог та рекомендацій Агенції із забезпечення якості вищої освіти у Великій Британії. Освітні програми мають передбачати присвоєння кваліфікаційного рівня, який би відповідав Рамці кваліфікацій вищої освіти Великої Британії; забезпечувати відповідність результатів навчання дескрипторам кваліфікаційних рівнів; враховувати стандартизовані описи предметних галузей та вимоги професійних, статутних та регулятивних органів; відповідати вимогам до організації навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Розробка змісту освітніх програм включає такі етапи: дослідження попиту ринку праці, визначення освітніх потреб вступників, розробку змісту програми, підготовку науково-методичних матеріалів, обґрунтування методів викладання дисциплін, формування професорсько-викладацького штату, планування занять.

Описи освітніх програм називають «специфікаціями програм». Вони є доступними широкому загалу і розміщуються на сайтах університетів. Структура освітніх програм характеризується гнучкістю, професійною спрямованістю та спеціалізацією підготовки, урахуванням потреб студентів та вимог ринку праці.

Зважаючи на актуальність проблеми для вітчизняної вищої школи, вбачаємо необхідність у ґрунтовному вивченні досвіду розробки освітніх програм у вищих навчальних закладах інших європейських країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рашкевич, Ю. Матеріали Національної команди експертів, проекту ЄС НЕО в Україні [Електронний ресурс] / Ю. Рашкевич. – Режим доступу : www.erasmusplus.org.ua.
2. Таланова, Ж. Підходи до розроблення галузевих рамок кваліфікацій в Європейському просторі вищої освіти [Електронний ресурс] / Ж. Таланова. – Режим доступу : http://212.111.196.8:8081/dlc/24_25102013/talanova.pdf.
3. Джексон, С. Кваліфікації вищої освіти Великобританії [Електронний ресурс] / С. Джексон. – Режим доступу : <http://www.ipq.org.ua>.
4. The Quality Assurance Agency for Higher Education [Офіційний сайт]. – Режим доступу : <http://www.qaa.ac.uk/en>.
5. University of Cambridge [Офіційний сайт]. – Режим доступу : <http://www.admin.cam.ac.uk/offices/education/progspecs/>.
6. University of Oxford [Офіційний сайт]. – Режим доступу : <http://www.english.ox.ac.uk/prospective-undergraduates/programme-specifications>.
7. University of Kent [Офіційний сайт]. – Режим доступу : <https://www.kent.ac.uk/>.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Орловська О. В.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2015

Мартынюк О. В. Опыт разработки образовательных программ в высших учебных заведениях Великобритании

В статье обоснована целесообразность использования опыта разработки образовательных программ ведущими университетами Великобритании в высших учебных заведениях Украины, проанализированы требования и рекомендации Агентства по обеспечению качества высшего образования Великобритании к образовательным программам, определены основные этапы разработки образовательных программ, охарактеризованы содержание и структура спецификаций образовательных программ, рассмотрена структура образовательных программ подготовки бакалавров политики и международных отношений Кентского университета в Кентербери.

Ключевые слова: образовательная программа, квалификационный уровень, дескриптор кваліфікацій, предметная область, спецификация программы, бакалавр, магистр.

Martynyuk O. V. Experience of the educational programmes development in the higher educational establishments in Great Britain

The author emphasizes the importance of the British experience in educational programs development for the Ukrainian higher educational establishments, analyzes the requirements and recommendations of the Quality Assurance Agency which should be considered in the process of programme development. The definitive record of the programme sets out the intended learning outcomes and attributes for the programme as a whole: includes the Framework for Higher Education Qualification (FHEQ) level at which the qualification is located and shows how the overall learning outcomes are aligned with the descriptors in the FHEQ; shows how the content, structure, and assessment provide students with the opportunities to demonstrate that they have achieved the programme learning outcomes at the requisite level; evidences that, in designing the programme, account has been taken of relevant subject benchmark statements and the requirements of Professional, Statutory and Regulatory Bodies, where applicable; demonstrates compliance with the academic framework and regulations of the Higher Education Institution; includes any approved variations or subsequent changes.

The main steps in the development of educational programmes are the following: studying the labour market demands, defining the applicants' needs, developing the content of the programme (defining its educational aims, competences to be acquired by learners, learning outcomes, and assessment criteria), providing educational materials and aids, choosing appropriate teaching approaches and techniques, employing teaching staff and planning classes.

The author characterizes the content and structure of programme specifications which are made publicly available as PDF files on the Universities' course information and statistics sites. Programme specifications include required information (programme title, educational aims, learning outcomes such as knowledge and understanding, skills and other attributes (intellectual skills, practical skills, other transferable skills), programme structure, teaching and learning methods, assessment criteria) and optional information (entry and / or progression requirements, student support, graduate employability and career destinations, teaching quality and standards, quality indicators, changes to the current academic year's programme specifications).

The focus of research is also on the structure of Bachelor's degree programme in Politics and International Relations and Master's degree programme in International Relations in the University of Kent. Educational programmes in the leading British universities are characterized by flexibility, professional bias and specialization. They are designed to meet the students' requirements and satisfy the labour market demands.

Keywords: *educational programme, qualification degree, qualification descriptor, subject area, programme specification, Bachelor's degree, Master's degree.*